

JUSTYNA MUSZYŃSKA

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
Instytut Maryjno-Kolbiański „Kolbianum” w Niepokalanowie

BOŻE MACIERZYŃSTWO I WIECZYSTE DZIEWICTWO MARYI W POLSKICH PIEŚNIACH BOŻONARODZENIOWYCH

John Henry Newman twierdził, że „tytuł Theotokos, czyli Matka Boga, znany był chrześcijanom od czasów najdawniejszych”¹. Być może to stwierdzenie na wyrost, trzeba jednak zauważyć, iż jednym z pierwszych, który zwrócił się do Maryi tytułem *Matka Boga*, był Orygenes. Użył tego terminu w odniesieniu do chrystologii i boskiej natury Jezusa. Dowodem tego są świadectwa św. Aleksandra z Aleksandrii (325) oraz wypowiedzi św. Grzegorza z Nazjanzu (†390 r.). Określenie spotkać można w tekstach św. Ambrożego. Tytuł *Theotokos* przypisywany jest Maryi w najstarszej greckiej antyfonie *Pod Twoją obronę* z III w.²

Sobory w Efezie i Chalcedonie włączyły *Theotokos* w uroczyste orzeczenia i w ten sposób potwierdziły Tradycję. Sobór Efeski (431) orzekł:

Albowiem nie urodził się najpierw ze świętej Dziewicy zwykły człowiek, w którego by potem wstąpiło Słowo, lecz twierdzimy, że już w łonie matki [Słowo] zjednoczyło się z ciałem i poddało się narodzinom cielesnym, przyjmując jako własne narodziny swego ciała. [...] Te rzeczy potwierdza wszędzie nauka prawdziwej wiary, przekonaliśmy się również, że tak samo myśleli święci Ojcowie. Przeto nie wahali się nazwać świętej Dziewicy Bogarodzicą, nie dlatego, że natura Słowa czy Jego Boskość wzięły początek istnienia ze świętej Dziewicy, lecz ponieważ z Niej zrodziło się święte ciało ożywione duszą rozumną³.

Nauka Cyryla została przyjęta przez ojców Soboru, którzy uznali, że Maryi przynależy się tytuł *Theotokos*⁴ i oznajmili, że Maryję można nazywać Θεοτόκος (*Theotokos*) – Bożą Rodzicielką.

Orzeczenia Soboru Chalcedońskiego (451) podtrzymują prawdy chrystologiczne podjęte przez poprzednie Sobory:

¹ J.H. Newman, *O rozwoju doktryny chrześcijańskiej*, tł. J. W. Zielińska, Warszawa, 1957, 147.

² Zob. M. Starowieyski, *Tytuł Theothokos w świadectwach przedefeskich*, *Analecta Cracoviensia* 16 (1984), 409–449.

³ Cyryl Aleksandryjski, *Drugi list do Nestoriusza*, w: *Dokumenty soborów powszechnych*, t. 1, ukł. i oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2001, 115, 118–119.

⁴ Por. *Maryja w tajemnicy Chrystusa*, red. S.C. Napiórkowski, S. Longosz, Niepokalanów 1997.; J. Królikowski, *Bogurodzica dziewica*, Niepokalanów 2013, 49–57.

I. Jest jeden i ten sam Syn, Pan nasz Jezus Chrystus, doskonały w Bóstwie i doskonały w człowieczeństwie, prawdziwy Bóg i prawdziwy człowiek, złożony z duszy rozumnej i ciała, współistotny Ojcu co do Bóstwa i współistotny nam co do człowieczeństwa, „we wszystkim nam podobny prócz grzechu”, przed wiekami zrodzony z Ojca co do Boskości, w ostatnich czasach narodził się co do człowieczeństwa z Marii Dziewicy, Matki Bożej, dla nas i dla naszego zbawienia⁵.

Symbol chalcedoński wskazuje na rolę Maryi – łącząc Jej macierzyństwo z misterium Ojcostwa Boga oraz nadaje mu miejsce w porządku hipostatycznym⁶.

Drugi Sobór Konstantynopolitański (553) powrócił do dogmatu Theothokos, podkreślając trwałe dziewictwo Maryi

Jako pierwszy nazwał Maryję zawsze Dziewicą (ἀειπαρθένος; Aeiiparthenos – zawsze/wieczna dziewica). Tytuł został użyty jako oczywistość niepodlegająca dyskusji. Dziewictwo stanowi naturalny przymiot Matki Boga:

II. Jeżeli ktoś nie wyznaje, że są dwa narodzenia Słowa Bożego, pierwsze przed wiekami z Ojca, pozaczasowe i bezcielesne, drugie zaś w ostatnich czasach, kiedy to samo Słowo zstąpiło z nieba, przyjęło ciało ze świętej i chwalebnej Bogarodzicy zawsze Dziewicy Maryi i z niej się narodziło – niech będzie przeklęty⁷.

VI. Jeśli ktoś głosi, że Maryja zawsze Dziewica jest Bogarodząca tylko w sensie przenośnym, nie naprawdę, lub że jest nią w sensie względnym, to znaczy, że miałyby urodzić tylko zwykłego człowieka, a nie Słowo Boże wcielone, [...] – niech będzie przeklęty⁸.

Za oficjalne ogłoszenie dogmatu o wiecznym dziewictwie Maryi uznawany jest Kanon III Synodu Laterańskiego (649 r.): „Święta, zawsze Dziewica i niepokalana Maryja jest prawdziwie i właściwie Boga Rodzicielką, ponieważ samego Boga-Słowo zrodzonego z Ojca przed wszystkimi wiekami a w ostatnich czasach w sposób szczególny i prawdziwy bez nasienia z Ducha Świętego poczęła, bez naruszenia dziewictwa porodziła i pozostała także dziewicą po narodzeniu”⁹.

Synod we Friuli (796 r.) orzekł, że Jezus nigdy nie był oddalony od Ojca z powodu natury ludzkiej, którą przyjął. Jest naturalnym Synem swego Ojca przez swoje Bóstwo, naturalnym Synem swojej Matki przez swoje Człowieczeństwo. Ale właściwym Synem Bożym w obydwu naturach¹⁰.

Kolejne sobory: IV Sobór Laterański (1215 r.), II Sobór Lyonński (1274 r.), Sobór Trydencki (1545–1563 r.) używają co do Maryi określenia *zawsze Dziewica*.

Sobór Watykański II w VIII rozdziale Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* pkt 57 także wskazuje na dziewicze poczęcie i narodzenie Pana Jezusa.

⁵ Sobór Chalcedoński, *Definicja wiary*, w: *Dokumenty soborów powszechnych*, t. 1, 223.

⁶ Zob. J. Królikowski, *Maryja w pamięci Kościoła. Mariologia*, cz. 1, Tarnów 2014, 53.

⁷ II Sobór Konstantynopolitański, *Anatematyzmy przeciwko „Trzem rozdziałom”*, 2, w: *Dokumenty soborów powszechnych*, t. 1, 285–286.

⁸ Tamże.

⁹ *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, oprac. S. Głowa, I. Bieda, Poznań 1988; VI, 81, 263.

¹⁰ *Breviarium fidei...*, VI, 53, 251.

Maryja, według Katechizmu Kościoła Katolickiego, „była Dziewicą przy poczęciu swego Syna, Dziewicą jako brzemienna, Dziewicą jako karmiąca własną piersią, Dziewicą zawsze”: całą swoją istotą jest Ona „służebnicą Pańską” (Łk 1, 38)¹¹.

W polskiej tradycji i pobożności Theothokos łączy się z tytułami Najświętsza i Dziewica/zawsze dziewica. Wskazują one na rolę Maryi w dziejach zbawienia, ale też na więź, jaka łączy Matkę Boga z ludźmi¹².

Wydaje się, że nie ma lepszej okazji, by mówić o Bożym Macierzyństwie i Dziewictwie niż przy celebracji Bożego Narodzenia. Dlaczego? Bo choć centrum bożonarodzeniowych pieśni i kolęd stanowi misterium wcielenia i narodzenia Syna Bożego, trudno pominąć Tę, dzięki której Bóg przyjął ludzkie ciało¹³.

Postać Maryi w pieśniach bożonarodzeniowych ukazywana jest w różny sposób. Biorąc pod uwagę główne założenie opracowania, tj. przedstawienie Dziewicy, Bożej Rodzicielki, zaprezentowane będą te realizacje, które egzemplifikują zakres tematyczny.

Jako realizację dogmatu *Theotokos*, można potraktować wszelkie wersy pieśni bożonarodzeniowych mówiących wprost o Maryi i Jezusie. Przykładowo: *Powila nam Syna, Maryja*¹⁴, *Zawitaj Jezu z Panny narodzony*¹⁵; *Oto się z Maryi dziś Jezus rodzi*¹⁶; *powitajmy Maleńkiego i Maryję Matkę Jego*¹⁷.

W szerszym ujęciu:

*Kędy gdy do stajni weszli,
Czego szukali znaleźli,
Dziecię Jezusa milego,
i Maryję Matkę jego*¹⁸.

Panna czysta, rodząca Syna Bożego, to przede wszystkim Matka Boża (*Theotokos*)¹⁹. Estetyka tych utworów w sposób subtelny, wyraża prawdę, że Maryja poczęła i porodziła bez skazy na swym dziewictwie²⁰:

*Dzisiaj w Betlejem [...], wesola nowina,
że Panna czysta, [...] Porodziła Syna
...Maryja Panna, Dzieciątko piastuje*²¹,

¹¹ Katechizm Kościoła Katolickiego, Poznań 2012, pkt 510.

¹² Por. J. Królikowski, *Bogiem sławiona Maryja*, Niepokalanów 2015, 72.

¹³ Por. Zob. S.Cz. Bartnik, *Dogmatyka katolicka*, t. 2, Lublin 2003, 441.

¹⁴ Pieśń IV, *Dzieciątko się narodziło*, w: M.M. Mioduszeński, *Śpiewnik kościelny: czyli pieśni nabożne z melodyjami w kościele katolickim używane: a dla wygody kościołów parafialnych*, Kraków 1838, 33. Dalsze cytowania z tego wydania: nr pieśni, incipit, Miod., numer strony.

¹⁵ Pieśń VII, *Zawitaj Jezu z Panny narodzony*, Miod., 39.

¹⁶ Pieśń XIII, *Oto się z Maryi dziś Jezus rodzi*, Miod., 50.

¹⁷ *Pójdźmy wszyscy do stajenki*, J. Siedlecki, *Śpiewnik kościelny*, Kraków 1990, 61. Dalsze cytowania z tego wydania: tytuł utworu, Siedl., numer strony.

¹⁸ Pieśń VI, *Kiedy król Herod królował*, Miod., 38.

¹⁹ Zob. Z.J. Kijas, *Ty co, ogarniasz Nieogarnionego. Maryja w zamiarach Boga i w życiu ludzi*, Kraków 2004, 97.

²⁰ Zob. J. Buxakowski, *Maryja, Matka Boga i Matka Kościoła. Wykłady i pisma mariologiczne. Teologia prawd wiary*, t. VI, Pelplin 2004, 78–88.

²¹ *Dzisiaj w Betlejem*, Siedl., 36–37.

lub:

*Narodził się nam Zbawiciel
Z Panny Maryi czystej. [...]
Maryja, Panienska czysta,
Porodziła Jezusa Chrysta*²².

Pieśni bożonarodzeniowe dziewictwo Maryi przedstawiają holistycznie. W ich odbiorze nie chodzi jedynie o sferę czysto fizyczną, dotyczącą ciała, ale i usposobienie, zachowania, charakter, jaki ten tytuł nadaje Matce Jezusa. Dziewictwo Maryi stanowi niejako rys moralny. Egzemplifikując:

*A w najczystsze Panny ręce
Matki Bożej swe panience,
Wdzięczne dary złożyli*²³.

Maryja jest dziewicą brzemienną i rodzącą²⁴. Można też spotkać w pieśniach bożonarodzeniowych symbole, które mówią o Maryi czy Jej dziewiczej czystości:

*Rozkwitnęła się lilija,
a ta jest Panna Maryja.
Zrodziła nam Syna,
wesola dla wszystkich nowina [...]
O Święta Bogarodzico,
o Przenajświętsza Dziewico!
Tyś różdżka z Jessego,
dałaś kwiat zapachu wdzięcznego*²⁵.
*Zbliżoną realizację znajdziemy w pieśni Bóg się z Panny narodził:
Rozkwitła się lilija,
nieskażona Maryja.
Tego dnia...*²⁶

Czy też wyrażenia prawdy, że dziewictwo Jej jest wieczyste:

*Panna nosiła, Panna powiła*²⁷,
*Panna nam powiła Boskie Dzieciątko
Pokłonem uczciła to Niemowlątko [...]
Którego zrodziła Bogiem uznała
I Panną jak była Panną została*²⁸.

Lub inaczej:

*Mamy przyjaciela, wieku dzisiejszego
Chrysta Zbawiciela
Słowo Niestworzone, z Panny narodzone
Z żywota czystego*²⁹.

²² *Narodził się nam Zbawiciel*, Siedl., 51.

²³ *Bóg się rodzi, gwiazda wschodzi*, Siedl., 29.

²⁴ Por. A. Jankowski, *Bliżej Bogarodzicy. Studia z mariologii biblijnej*, Kraków 2004, 38–42.

²⁵ *Rozkwitnęła się lilija*, Siedl., 65–66.

²⁶ *Bóg się z Panny narodził*, Siedl., 31.

²⁷ *Pieśń XIII, Oto się z Maryi dziś Jezus rodzi*, Miod., 51; Siedl. 59.

²⁸ *Wesolą nowinę, bracia słuchajcie*, Siedl., 70.

²⁹ *Pieśń IX, Mamy przyjaciela, wieku dzisiejszego*, Miod., 41.

Albo:

*Panna Syna powiła,
Chrystusa porodziła,
Panną będąc jak była*³⁰.

Czy:

*Zrodziła Maryja Dziewica,
wiecznego Boga bez rodzica*³¹.

W szerszych realizacjach można spotkać także zachwycenia nad narodzeniem z Dziewicy:

*O dziwne narodzenie!
Nigdy niewysłowione,
Poczęła Panna Syna w czystości,
Porodziła w całości,
Panieństwa swojego*³².

Lub:

*Niesłychana to nowina,
Panna porodziła Syna,
Syna Jednorodzonego,
Boga Ojca niebieskiego, niebieskiego*³³
*Albo jeszcze w innym ujęciu:
Dziwna nowina, zrodziła Syna
Maryja. Maryja, Maryja*³⁴.

Pieśni bożonarodzeniowe dotyczą także prawdy o Jej Niepokalanym Poczęciu³⁵. Boża Rodzicielka jest Dziewicą Niepokalaną. Świadectwem tej prawdy są pieśni powstałe na długo przed ogłoszeniem dogmatu o Niepokalanym Poczęciu, np. pieśni datowanej na XV w.:

*Dzień to jest dziś wesela królewskiej rodziny,
Król się ludziom narodził z Maryi bez winy*³⁶.

O Niepokalanej wspomina autor pieśni z XVI w.:

*Wspomnij, Zbawicielu, sobie, *
żeś naszej ludzkiej osobie *
równe ciało wziął z Rodzicy, *
Niepokalanej Dziewicy*³⁷.

³⁰ Pieśń XVI, *Na Boże narodzenie*, Miod., 55.

³¹ *Tryumfy, Króla niebieskiego*, Siedl., 68.

³² Pieśń II, *Anioł pasterzom mówił*, Miod., 29.

³³ *W dzień Bożego Narodzenia radość*, Siedl., 69.

³⁴ *Zjawilo się nam dziś coś nowego*, Siedl., 77.

³⁵ Dogmat ogłoszony w 1854 r.

³⁶ *Dzień to jest dziś wesela*, Siedl., 36.

³⁷ *O Jezu, nasz Zbawicielu*, Siedl., 56.

Wątek ten spotkamy także, w cytowanej już pieśni bożonarodzeniowej *Rozkwitnęła się lilija* (XVIII w.):

*Niezmazanaś grzechu plamą,
stałaś się niebieską bramą,
przez którą Bóg wchodzi,
gdy się nam na ten świat dziś rodzi*³⁸.

Dla twórców pieśni bożonarodzeniowych dogmat o wieczystym dziewictwie i Bożym macierzyństwie Maryi, czy zasadniczo sam fakt Jej dziewictwa jest czymś naturalnym i oczywistym. Pieśni nie są rodzajem apologii. Określenia Dziewica, Panna, Panienka z przypisywanymi określeniami czysta, piękna, śliczna są niejako synonimami imienia Maryja. Ta która urodziła Boga, jest bowiem Bożą Rodzicielką, Matką Bożą, Matką Boga, nieskalaną Dziewicą.

Pieśni bożonarodzeniowe ukazują Maryję jako osobę wybraną przez Boga do roli Matki Zbawiciela.

Wieczyste dziewictwo Maryi, jest wyrazem jej szczególnego wybrania. W pieśniach bożonarodzeniowych często pojawia się subtelne odniesienie do tej prawdy, choćby poprzez wzmianki o cudowności narodzin Jezusa.

Motywy Bożego macierzyństwa i wieczystego dziewictwa są w polskich pieśniach bożonarodzeniowych realizowane w sposób pełnym czci, miłości i szacunku dla tajemnicy wcielenia. Wskazują na Maryję jako wzór świętości, pokory i doskonałego posłuszeństwa woli Bożej. Pieśni te nie tylko opowiadają o narodzinach Jezusa, ale także pomagają wiernym w kontemplacji tajemnicy Bożego Narodzenia.

BIBLIOGRAFIA

- Aleksandryjski Cyryl, *Drugi list do Nestoriusza*, w: *Dokumenty soborów powszechnych*, ukł. i oprac. A. Baron, H. Pietras, t. 1, Kraków 2001, s. 115, 118–119.
- Bartnik S.Cz., *Dogmatyka katolicka*, t. 2, Lublin 2003.
- Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, oprac. S. Głowa, I. Bieda, Poznań 1988.
- Buxakowski J., *Maryja, Matka Boga i Matka Kościoła. Wykłady i pisma mariologiczne. Teologia prawd wiary*, t. VI, Pelplin 2004.
- Jankowski A., *Blżej Bogarodzicy. Studia z mariologii biblijnej*, Kraków 2004.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2012.
- Kijas Z.J., *Ty co, ogarniasz Nieogarnionego. Maryja w zamiarach Boga i w życiu ludzi*, Kraków 2004.
- Królikowski J., *Bogiem sławiona Maryja*, Niepokalanów 2015.
- Królikowski J., *Bogurodzica Dziewica*, Niepokalanów 2013.
- Królikowski J., *Maryja w pamięci Kościoła. Mariologia*, cz. 1, Tarnów 2014.
- Maryja w tajemnicy Chrystusa*, red. S.C. Napiórkowski, S. Longosz, Niepokalanów 1997.
- Mioduszeński M.M., *Śpiewnik kościelny: czyli pieśni nabożne z melodyjami w kościele katolickim używane: a dla wygody kościołów parafialnych*, Kraków 1838.
- Newman J.H., *O rozwoju doktryny chrześcijańskiej*, tł. J. W. Zielińska, Warszawa 1957.
- Siedlecki J., *Śpiewnik kościelny*, Kraków 1990.
- Sobór Chalcedoński, Definicja wiary*, w: *Dokumenty soborów powszechnych*, ukł. i oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2001, 1, 223.

³⁸ *Rozkwitnęła się lilija*, Siedl., 65.

Starowieyski M., *Tytuł Theotokos w świadectwach przedefeskich*, *Analecta Cracoviensia* 16 (1984), 409–449.

Sobór Konstantynopolitański II, *Anatematyzmy przeciwko „Trzem rozdziałom”*, 2, w: *Dokumenty soborów powszechnych*, ukł. i oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2001, t. 1, 285–286.

DIVINE MOTHERHOOD AND MARY’S PERPETUAL VIRGINITY IN POLISH CHRISTMAS SONGS

Summary

Polish Christmas songs (carols), from the songbooks of Mioduszewski and Siedlecki, present the divine motherhood and Mary’s perpetual virginity in a theologically pure manner. They avoid naturalistic imagery and any content that might undermine dogmatic truths. They present Mary as the Mother of God – the Theotokos – accepting this mystery with the humility of faith. The motif of virginal motherhood present in the carols is realized through delicate, symbolic images: Mary gives birth to the Son while remaining a virgin, without compromising her purity. This truth is often emphasized in formulas such as “The Virgin gave birth to a Son” and “The Virgin gives birth to a King.” This is not a topic for explanation or discussion – it is a mystery accepted with the heart. The symbolic sphere of the songs evokes images of light, a womb as pure as crystal, and a spiritual “enclosed garden,” which indicates God’s intervention and the miracle of the Incarnation. Mary is perceived as the perfect vessel of grace – virginal and simultaneously maternal – in whom God took human flesh. The selected Christmas hymns cultivate liturgical and doctrinal accuracy, avoiding any excessive sensuality or folklorization of this mystery. These hymns serve as a sung catechesis, conveying the truths of faith with simplicity yet profound theological meaning.

Key words: Divine Motherhood, Perpetual Virginity, Polish Christmas carols, virginal motherhood, the mystery of the Incarnation, the Theotokos, catechesis in songs

Nota o Autorce

Justyna MUSZYŃSKA – dr nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa, mgr lic. teologii w specjalności mariologia. Autorka publikacji z zakresu apokaliptyki, mariologii, socjologii religii. Współpracuje z „Posłańcem Saletyńskim”, „Biblioteką Kaznodziejską”, „Przewodnikiem Katolickim”. Zainteresowania badawcze koncentruje na mariologii w perspektywie duchowej, kulturowej i społecznej oraz na obecności Biblii w literaturze i kulturze, zwłaszcza na kontekstowych inspiracjach biblijnych oraz ich współczesnych reinterpretacjach. Istotnym obszarem refleksji jest również aktualność myśli kolbiańskiej jako propozycji formacyjnej i pastoralnej dla dzisiejszych czasów.

ORCID ID: 0009-0000-0968-0362

Kontakt e-mail: julamuszyna@gmail.com